

altid interesseret, hensynsfuld og hjælpsom natur; hans jævne, lidt formløse væsen fik sin indre holdning gennem hans usædvanligt helstøbte, grundredelige karakter. Som historiker udmærkede han sig ved sin utrættelige vide- og virkelyst, der banede vej for en omfattende og solid faglig indsigt, som han fik udmontet ved sin betydelige fremstillingsevne, mens den strengt metodiske forskning ikke i samme grad var hans styrke. Gunnar Olsens alt for tidligt afbrudte livsgerning formede sig som en lykkelig udfoldelse af evner, der næsten fra første færd fandt opgaver, hvis løsning de helt naturligt kunne samles om.

Fridlev Skrubbeltang.

Det er med store forventninger, man giver sig i kast med firebinds værket *Marcus Rubins Brevveksling 1870-1922, udgivet ved Lorenz Rerup af Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie I-IV* (Kbh. 1963). Udgaven har været under forberedelse gennem adskillige år. Den indeholder ikke mindre end 1.094 breve, fra pjankede studentikose epistler til filosofiske gammelmandsbreve. Initiativet til udgivelsen kom fra Rubins ældste datter, dr. Lis Jacobsen. Oprindelig havde hun tænkt sig selv at redigere udgaven; men da kræfterne ikke slog til, blev arbejdet overladt til mag. art. Lorenz Rerup, der med overordentlig dygtighed og stor nidkærhed har løst opgaven.

Brevene til og fra Rubin kaster lys over en af hovedstrømningerne i nyere dansk politik. De 200 brevskrivere i samlingen repræsenterer et københavnsk milieu, der både kulturelt og politisk kom til at spille en stor rolle i det 19. og 20. århundrede. Rubin er en typisk repræsentant for dette milieu af københavnske borger-sønner, der fra omkring 1870 dannede en bevægelse med stærkt intellektuelt præg. Det, der skabte sammenholdet, var reaktionen mod det højreprægede, ja reaktionære klima i hovedstaden, hvoraf de selv udgik. Det jødiske islæt i denne bevægelse var stærkt. En kreds af unge jødiske intellektuelle gik i Georg Brandes' fodspor og kastede sig med brændende iver ud i den offentlige debat. De vedkendte sig fuldtud deres jødiske herkomst, men dette var for dem noget sekundært i forhold til deres idealistiske interesse for de store samfundsproblemer.

Fra omkring 1880 tager denne bevægelse, der kunne kaldes den københavnske ny-liberalisme, form. Dens mødesteder blev Studentersamfundet og Københavns liberale vælgerforening, dens presseorgan var Morgenbladet, senere Politiken. Politisk set var

anskuelserne meget brogede – det er først efter århundredskiftet, at bevægelsen kan kaldes egentlig radikal. Hverken Rubin eller Harald Høffding havde således forståelse for perspektiverne i Hørups antimilitariske kampagne i firserne. Bevægelsens politiske glidning betegnes ved, at man fra begyndelsen valgte en mand som Christoffer Hage til Folketinget, en højreliberal, der langsomt gled mod venstre og omkring 1900 havnede i radikalismen.

Værdien i den store Rubin'ske brevsamling ligger først og fremmest i, at den kaster lys over denne københavnske ny-liberalisme. På langt sigt har bevægelsen det interessante aspekt, at den ligesom danner overgangen mellem nationalliberalismen og radikalismen i vort århundrede – folk som Rubin, brødrene Brandes og P. Munch var ikke fri for det samme intellektuelle hovmod, der prægede de gamle nationalliberale, Krieger, Hall og Ploug. Marcus Rubin stod fra 70-erne midt i denne bevægelse med forbindelser til alle sider, og gennem hans breve lærer man et bredt udsnit af det københavnske borgerskab at kende.

Blandt de mange brevskrivere træder en halv snes mennesker særlig markant frem, inderkredsen omkring Rubin. Tydeligst står Rubins to nærmeste venner, historikerne J. A. Fridericia og Kristian Erslev, og man oplever gennem deres breve den guldalder, som dansk historieforskning oplevede i disse årtier. I sin dagbog giver den kun 15-årige Lis Jacobsen en rammende karakteristik af de to historikere: »Fridericia er trods en næsten fanatisk lidenskabelighed fuld af omsvøb og forbehold – han når først emnets centrum gennem indledninger, der er lige så lange og snørklede som hans lange snoede ben, mens Erslev altid går lige løs på sagen«. (1. bd. s. 19). Man får af brevene også et indtryk af den stadige, stille strid mellem de nævnte venstre-orienterede historikere og deres mere konservative kolleger, Troels-Lund, A. D. Jørgensen, Bricka og andre.

Sin tilknytning til det politiske venstre havde Rubin først og fremmest gennem Edvard Brandes, som han traf i 80-erne, og Niels Neergaard, som han var jævnaldrende med. Medens Neergaard-brevene virker temmelig intetsigende, er brevene til og fra Edvard Brandes blandt de fineste og mest indholdsrige i udgaven. Det var igennem Edvard Brandes, at Rubin to gange i sit liv kom til at spille en aktiv rolle i politik, første gang gennem sit forslag om alderdomsunderstøttelse i begyndelsen af 90-erne og anden gang ved den omdiskuterede artikel i Preussische Jahrbücher i 1911, hvor han officielt udtalte sig om det dansk-tyske forhold og høstede megen utak. Men Rubin følte sig først og fremmest som embedsmand, og mente derfor ellers ikke at kunne deltage i politik.

En meget stor del af brevene drejer sig naturligvis om Rubins virksomhed som statistiker. Blandt disse udmærker brevvekslingen med fagfællen Harald Westergaard sig. Det er vel vanskeligt at finde større modsætninger end disse to, men måske netop derfor var samarbejdet mellem dem særlig frugtbart. Videnskaben var Rubins stærkeste side, og set med eftertidens bagklogskab burde han vel være blevet ved statistiken og ikke have overtaget de høje administrative stillinger, i hvilke han løb sig mange staver i livet. Som embedsmand var han måske lidt mere nidkær og temperamentsfuld, end godt var.

Når man skal bedømme kildeudgaver i almindelighed og denne gigant på 1500 sider i særdeleshed, må man gøre sig klart, hvad formålet med den slags publikationer er, og især hvad der gør et aktstykke fortjent til at blive trykt. Mange interesser blander sig her sammen, men man synes dog at kunne opstille tre hovedbetingelser: enten skal brevet have personalhistorisk værdi, som vidnesbyrd om en stor personlighed og hans milieu, eller det må rent historisk give ukendte oplysninger om vigtige begivenheder, eller det må sprogligt-litterært være perler, som en større kreds fortjener at nyde.

Der er i Rubin-udgaven mange værdifulde bidrag, som opfylder disse betingelser. Men på den anden side forekommer det, at udgaven ville have vundet betydeligt ved at blive en del beskåret; det gælder særligt brevene i bind I og II. Man kan tale om, at kilder har en vis historisk »intensitet«, der udtrykker deres værdi for den videnskabelige forskning. Sammenligner man Rubin-udgaven med f. eks. den store Brandes-brevveksling eller med Sofus Høgsbros breve og dagbøger, forekommer det evident, at Rubin-udgaven ikke nær har samme »intensitet«. Spørgsmålet er desuden, om udgaven ikke er i overnaturlig størrelse i forhold til Rubins historiske betydning.

Kan man indvende noget mod udvælgelsen af brevene, er det ikke muligt at rette nogen kritik mod udgiverens arbejde i øvrigt. Magister Lorenz Rerup har præsteret et mægtigt arbejde for at bringe lys til de mange dunkle punkter i brevene. Man kommer ind i en verden, hvor det myldrer med mennesker og begivenheder, og kan se sammenhængen i små og store begivenheder på Rubins tid. Som indledning har Rerup skrevet en introduktion på ikke mindre end 83 sider, en fremragende afhandling om Marcus Rubin og hans omgivelser, et stykke tidshistorie, der egentlig ville gøre større fyldest som selvstændig biografi over Rubin end som indledning til brevene. Som eneste fejl i afhandlingen skal det nævnes,

at forfatteren midt i sin store sagkundskab har glemt at meddele noget så væsentligt som når Rubin er født og død.

Rubins tidsalder, tiden efter 1870, er ved at komme ind i historikernes søgelys. Udgiverselskab for Danmarks nyeste Historie (D.N.H.) gør et særdeles gavnligt og påskønnelsesværdigt arbejde med disse store kildeudgaver – det pløjer den jord, hvoraf talrige historiske fremstillinger forhåbentlig skal gro.

Kristian Hvidt.

Mange har sikkert jævnlgt sandet Kr. Erslevs ord i »Historisk Teknik« (2. udg. § 9) »Den historiske Litteratur er umådelig og hele den øvrige Litteratur kan mer eller mindre bruges som historisk Kilde; at finde sig til Rette heri er meget vanskeligt«. Der er vist heller ikke tvivl om at Sylvestre Bonnard havde ret, når han hævdede, at man ikke kan hengive sig til nogen mere inspirerende syssel end læsning af kataloger. Ethvert bibliografisk arbejde turde følgelig have krav på den største opmærksomhed, og dette gælder naturligvis ikke mindst, når der drejer sig om et emne, der er så svært at beherske som udlændinges rejseindtryk fra Danmark. Det er denne lige så tillokkende som vanskelige litteratur, som *Harald Ilsoe* i sin bog *Udlændinges rejser i Danmark indtil år 1700* har påtaget sig at registrere. Det nydeligt udstyrede skrift er af det historiske institut ved Københavns universitet udsendt som en hilsen til professor Astrid Friis på halvfjerdsårsdagen, hvilket forekommer velanbragt, idet netop Astrid Friis i samtaler med elever har peget på denne kildegruppens værdi og de problemer, der knytter sig til dens udnyttelse.

Forarbejder mangler vel ikke. C. F. Bricka og især Carl S. Petersen (med afhandlingen *Rejser i Danmark indtil Fr. IV.s Død, Fortid og Nutid I, 1914–16, s. 45–60*) har givet et godt udgangspunkt, men efter de mange års forløb trænger deres arbejder naturligvis til afløsning, og det er da også lykkedes Ilsoe at komme et godt stykke vej videre. Hans fortegnelse omfatter 107 numre, hvoraf det store flertal stammer fra det 16. og 17. århundrede. Det er vel nærmest for princippet skyld, at de kun 9 beretninger, som er ældre end 1567, overhovedet er medtaget. Mere frugtbart end nu at diskutere principperne for udvælgelsen – Adam af Bremens, Knytlingasagas og Robert Molesworths Danmarksbeskrivelser er f. ex. udeladt – er det at betragte det meget, fortegnelsen bringer. Takket være forfatterens nidkærhed og lærdom er der nemlig tilvejebragt et hjælpemiddel, som ved sin over-